

... *thy rope of sands* ...*
George Herbert (1593—1623)

Přímka sestává z nekonečného počtu bodů; rovina z nekonečného počtu přímk; prostor z nekonečného počtu rovin; hyperprostor z nekonečného počtu prostorů... Ne, začínat vyprávění *more geometrico* není zrovna nejnápaditější, a tvrdit, že je hodnověrné, znamená dnes běžné zdůvodnění jakékoliv fantastiky; moje vyprávění *je* však pravdivé.

Žiju sám ve čtvrtém poschodí v Belgranově ulici. Bude to už několik měsíců, co jsem jednou pozdě odpoledne uslyšel zaklepání. Otevřel jsem a vešel neznámý člověk. Byl vysoký, nevýrazných rysů. Snad ho tak viděly moje krátkozraké oči. Celé jeho vzezření prozrazovalo počestnou chudobu.

Byl v šedém a v ruce měl šedý kufřík. Hned mě napadlo, že je cizinec. Zpočátku jsem si myslel, že je starý; pak jsem si uvědomil, že mě oklamaly jeho řídké rusé vlasy, téměř bílé jako mívají Skandinávci. Z našeho rozhovoru, který trval sotva hodinu, jsem vyrozuměl, že pochází z Orknejí.

Pobídl jsem ho, aby se posadil. Muž chvíli otálel, než promluvil. Působil melancholicky, jako teď já.

„Prodávám bible,“ řekl.

S jistou důkladností jsem odpověděl:

„V tomhle domě se nachází několik anglických biblí včetně první, Viklefovy. Mám i bibli Cipriana de Valery, Luthera, která je v literárního hlediska ta nejhorší, a latinský exemplář vulgáty. Jak vidíte, nejsou to právě bible, co mi chybí.“

Odpověděl mi po chvílce mlčení.

„Neprodávám jen bible. Mohu vám ukázat posvátnou knihu, která by vás mohla zajímat. Získal jsem ji nedaleko Bikanéru.“

* ... tvůj provaz z písku ... (pozn. překl.)

Otevřel kufřík a položil ji na stůl. Byl to osmerkový svazek v plátěné vazbě. Nepochybně prošel mnoha rukama. Potěžkal jsem ho; překvapila mě jeho neobvyklá váha. Na hřbetě knihy byl nápis *Holy Writ* a dole *Bombay*.

„Bude z devatenáctého století,“ poznamenal jsem.

„Nevím. Nikdy jsem se to nedozvěděl,“ zněla odpověď.

Otevřel jsem ji nazdařbůh. Písmena mi připadala neobvyklá. Stránky, které se mi zdály ohmatané a typograficky na nízké úrovni, byly potištěny ve dvou sloupcích jako bible. Text, uspořádaný do veršů, byl vysázen hustě. V horním rohu stránek byla arabská čísla. Mou pozornost vzbudilo to, že za sudou stránkou s číslem dejme tomu 40 514, následovala lichá s číslem 999. Obrátil jsem ji; na rubu bylo osmimístné číslo. Byla tam drobná ilustrace, jakou vidám ve slovnících: jakási kotva, perokresba, působící dojmem, že ji namalovala neumělá ruka dítěte.

Tehdy mi neznámý řekl:

„Dobře si ji prohlédněte. Už ji nikdy nevidíte.“

V tvrzení, ne v hlase, zazněla hrozba.

Soustředil jsem se na to místo a zavřel knihu. Vzápětí jsem ji otevřel. Marně jsem však, list po listu, hledal obrázek kotvy. Abych skryl své rozpaky, řekl jsem:

„Jde o písmo nějakého hindustánského jazyka, ne?“

„Ne,“ odpověděl.

Potom ztišil hlas, jako by mi chtěl svěřit tajemství:

„Získal jsem ji v jednom městečku v nížině, výměnou za pár rupií a bibli. Její majitel neuměl číst. Myslím, že v Knize knih spatřoval něco jako amulet. Patřil do nejnižší kasty; lidé nemohou vstoupit do jeho stínu bez poskvrnění. Řekl mi, že se jeho kniha nazývá Knihou z písku, protože ani ona, ani písek nemají začátek ani konec.“

Požádal mě, abych našel první stránku.

Opřel jsem levou ruku o titulní list a palcem, téměř přilepeným k ukazováčku, listoval v knize. Bylo to marné: mezi titulní list a ruku se vždy připletlo několik listů. Jako by z knihy vyrůstaly.

„Teď hledejte konec.“

Také jsem neuspěl; dokonce jsem zadrmolil hlasem, který jako by mi ani nepatřil:

„To není možné.“

Stále ještě ztišeným hlasem mi prodavač biblí řekl:

„Není to možné, ale je to tak. Počet stránek v té knize je, přesně vzato, nekonečný. Žádná není první, žádná poslední. Nevím, proč jsou číslovány takhle svévolně. Snad proto, aby bylo jasné, že členy nekonečné řady připouštějí jakékoliv číslo.“

Potom, jako by myslel nahlas, dodal:

„Je-li prostor nekonečný, je místo, kde se nacházíme, libovolné, a stejně tak okamžik, je-li čas nekonečný.“

Jeho úvaha mě podráždila. Zeptal jsem se:

„Nepochybně jste věřící?“

„Ano, jsem presbyterián. Mám však čisté svědomí. Jsem si jist, že jsem toho domorodce neokradl, když jsem s ním vyměnil slovo Páně za jeho ďábelskou knihu.“

Ujistil jsem ho, že si nemá co vyčítat, a zeptal se, zda touto zemí jenom projíždí. Odpověděl mi, že má v úmyslu vrátit se za pár dní do své vlasti. Tehdy jsem se dozvěděl, že je Skot a že pochází z Orknejských ostrovů. Přiznal jsem mu, že Skotsko mám osobně rád kvůli Stevensonovi a Humeovi.

„A Robbiemu Burnsovi,“ doplnil.

Během naší rozmluvy jsem listoval v nekonečné knize. S předstíranou lhostejností jsem se zeptal:

„Hodláte nabídnout tenhle zvláštní exemplář Britskému muzeu?“

„Ne. Nabízím ho vám,“ odpověděl a uvedl značně vysokou částku.

Řekl jsem po pravdě, že tolik peněz je pro mě nedostupných, a zamyslel se. Za pár minut jsem zosnoval svůj plán.

„Nabízím vám výměnu,“ navrhl jsem mu. „Vy jste ten svazek získal za pár rupií a Písmo Svaté; já vám nabízím důchod, který jsem právě dostal, a Viklefovu biblí vytištěnou gotickým písmem. Zdědil jsem ji po rodičích.“

„A black letter Wycliff!“ zamumlal.

Zašel jsem do ložnice a přinesl mu peníze a knihu. Listoval v ní a prohlížel titulní list s dychtivostí bibliofila.

„Jsem pro,“ řekl.

Udivilo mě, že nesmlouval. Až později jsem pochopil, že vstoupil do mého domu s rozhodnutím knihu prodat. Peníze uschoval, aniž si je přepočítal.

Mluvili jsme o Indii, o Orknejských a o norských *jarlech*, kteří na nich vládli. Byla už tma, když muž odešel. Víckrát jsem ho neviděl, neznám ani jeho jméno.

Měl jsem v úmyslu uložit Knihu z písku na prázdné místo po Viklefovi, ale nakonec jsem se rozhodl, že ji ukryju za neúplný soubor svazků Tisíce a jedné noci.

Šel jsem si lehnout, ale neusnul jsem. Ve tři nebo ve čtyři ráno jsem rozsvítil. Sáhл jsem po té neuvěřitelné knize a obracel její listy. Na jednom z nich jsem uviděl obrázek masky. V rohu bylo číslo, už nevím jaké, umocněné na devátou.

Neukázal jsem svůj poklad nikomu. Ke štěstí z toho, že knihu vlastním, se přidala obava, že mi ji ukradnou, a pak podezření, že možná nekonečná není. Tyhle dvě nejistoty ještě zhoršily mou starou misantropii. Zbylo mi sice několik přátel, ale přestal jsem se s nimi stýkat. Stal jsem se otrokem knihy, nevycházejí téměř nikdy ven. Prozkoumal jsem lupou ohmataný hřbet a desky a zavrhl možnost nějakého triku. Zjistil jsem, že mezi drobnými ilustracemi je vždy dva tisíce stran. Zaznamenával jsem si je do notesu, rozděleného podle abecedy, ale ten jsem brzy zaplnil. Nikdy se neopakovaly. V noci, ve vzácných chvílích, které mi nespavost uštědřovala, se mi zdálo o knize.

Léto se chýlilo ke konci a já jsem pochopil, že ta kniha je cosi obludného. Úvahy o tom, že stejně obludný jsem i já, který ji obzírám očima a ohmatávám deseti prsty s nehty, nebyly k ničemu. Připadalo mi to jako zlý sen, jako něco nechutného, hanobícího a znetvořujícího realitu.

Uvažoval jsem, že je spálím, ale obával jsem se, že spalování nekončené knihy by jen tak neskončilo a dým by zadusil celou planetu.

Vzpomněl jsem si, jak jsem kdysi četl, že list se dá nejlépe ukryt v lese. Než jsem šel do penze, pracoval jsem v Národní knihovně, kde je devět set tisíc svazků; tím, že na pravé straně vestibulu se točité schody ztrácejí v suterénu, kde jsou uloženy časopisy a mapy. Využil jsem nepozornosti zaměstnanců a Knihu z písku nazdarbůh odložil v jednom provlhlém regálu. Snažil jsem se zapomenout na výšku i vzdálenost od dveří.

Trochu se mi ulevilo, ale Mexickou ulicí nehodlám ani procházet.

Carlos Ruiz Zafón

STÍN VĚTRU

Stále vzpomínám na onen den, kdy mě ještě za svítání otec poprvé zavedl na pohřebiště zapomenutých knih. Rok 1945 rozevíral pupence prvních letních dní a my jsme kráčeli ulicemi Barcelony, která se krčila pod sivou klenbou nebes a pod sluncem, jež se rozlévalo po promenádě Rambla de Santa Mónica jako nějaká girlanda z tekuté mědi.

„Danieli, o tom, co dnes uvidíš, nesmíš nikomu říct,“ upozornil mě otec. „Ani kamarádovi Tomásovi. Nikomu.“

„Ani mamince ne?“ hlesl jsem.

Otec si povzdechl a na rtech se mu objevil smutný úsměv, který jej provázel životem jako stín.

„Ale samozřejmě,“ odpověděl se svěšenou hlavou. „Před ní tajnosti nemáme. Jí můžeš říct všechno.“

Krátce po občanské válce¹ vypukla epidemie cholery, které podlehla i moje matka. Pohřbili jsme ji na hřbitově Montjuic v den mých čtvrtých narozenin. Pamatuji se jen, že celý den pršelo. I v noci. A když jsem se otce ptal, jestli nebe pláče, nevzmohl se na odpověď. Matčina nepřítomnost pro mě byla i po šesti letech stále jen jakýmsi klamem, ukřičeným tichem, které jsem v sobě zatím nedokázal umlčet slovy. Bydleli jsme s otcem v malém bytě na ulici Santa Ana, hned vedle náměstí u kostela. Byt se nacházel přímo nad obchodem s knihami. Bylo to specializované knihkupectví a současně antikvariát, který otec zdědil po dědovi. Jakýsi zakletý bazar. A otec věřil, že jednoho dne přejde do mých rukou. Vyrůstal jsem mezi knihami a přátelil se s neviditelnými kamarády, které jsem nacházel na zaprášených stránkách, jejichž pach mám stále pod kůží na rukou. Už jako malý jsem měl ve zvyku před usnutím vyprávět matce v šeru pokoje o všem, co mě toho dne potkalo. O škole, o tom, co jsem se naučil nového... Neslyšel jsem její hlas ani jsem necítil její doteky, ale světlo, které vydávala, prozařovalo každý kout našeho bytu. A já s vírou těch, kdož si svá léta mohou spočítat na prstech rukou, jsem byl přesvědčený, že zavřu-li oči a budu k ní mluvit, tak mě uslyší, ať už je kdekoli. Otec mě někdy z jídelny poslouchal a tajně plakal.

Vzpomínám si, že onoho červnového jitra jsem se probudil s křikem. Srdce mi v hrudi tlouklo, jako by si chtělo prorazit cestu ven a seběhnout po schodech dolů. Otec ustaraně přiběhl do pokoje, objal mě a snažil se mě uklidnit.

„Nemůžu si vzpomenout na její tvář. Nemůžu si vzpomenout na máminu tvář,“ vyřázel jsem ze sebe bez dechu.

Otec mě pevně sevřel v náruči.

„Netrap se tím, Danieli. Já na ni vzpomínám za nás za oba.“

V šeru jsme na sebe pohlédli a hledali neexistující slova. Tenkrát jsem si poprvé všiml, že otec stárne, že pohled jeho očí, v nichž se zrcadlila mlha a prohra, byl vždy upřený zpět. Vstal a rozhrnul závěsy, aby k nám mohlo proniknout měkké jitřní světlo.

„No tak, Danieli, oblékni se. Chci ti něco ukázat,“ řekl.

„Teď? V pět ráno?“

„Některé věci lze vidět jen v přítmí,“ odvětil otec se záhadným úsměvem, který si patrně vypůjčil z některého svazku Alexandra Dumase. Když jsme vyšli z domu, ulice byly stále ještě malátně ponořeny do oparu noci. Blikající lampy na hlavní třídě vyznačovaly mlžnou promenádu, zatímco město se líně probouzelo a svlékalo si akvarelový kostým. Došli jsme k ulici Arco del Teatro a pak jsme se vydali ulicí Raval. Šli jsme pod arkádami, jež vypadaly jako klenba mlhavé modří. Následoval jsem otce po úzké cestě, která spíše než ulici připomínala jizvu. Světla hlavní třídy nám brzy zmizela za zády. Jasný ranní svit se v jemných závanec odrazil na balkonech a římsách, aniž sklouzl k zemi.

Otec se konečně zastavil před vyřezávaným dřevěným portálem, jenž pod nápořem času a vlhkosti zčernal. Před námi se nacházela budova, která mi tenkrát připomínala opuštěný mrtvý zámek anebo muzeum ozvěn a stínů.

„Danieli, o tom, co dnes uvidíš, nesmíš nikomu říct. Ani kamarádovi Tomásovi. Nikomu.“

Otevřel nám drobný, stříbřovlasý stařík s rysy dravce. Upřel na mě svůj pronikavý orlí pohled.

„Dobrý den, Isaaku. Tohle je můj syn Daniel,“ pravil otec. „Brzy mu bude jedenáct a jednou náš obchod povede on. Už je dostatečně starý na to, aby to tu poznal.“

Zmíněný Isaac nás kývnutím vyzval, abychom šli dál. Vše bylo zahaleno do modravého přítmí, v němž se jen stěží daly rozpoznat obrysy mramorového

schodiště a chodby pokryté freskami, na nichž se to hemžilo anděly a bájnými figurami. Následovali jsme strážce zámeckou chodbou až do velkého kruhového sálu. Zde se v šeru nacházel zvláštní prostor, učiněná bazilika, spočívající pod kupolí, do které z výšky ostře pronikaly paprsky světla. Byl tu opravdový labyrint uliček mezi regály plnými knih, které se tyčily až ke stropu a vytvářely jakýsi úl s množstvím tunelů, schodů, ochozů a můstků. Dalo se jen tušit, že jde o rozlehlou knihovnu neskutečných tvarů. S otevřenou pusou jsem pohlédl na otce. On na mě s úsměvem mrknul.

„Danieli, vítej na pohřebišti zapomenutých knih.“

V uličkách a na ochozech byla roztroušena desítka postav. Některé se otočily a zdálky nás zdravily. Poznal jsem otcovy kolegy ze sdružení antikvářů. V mých desetiletých očích mi ty osoby připadaly jako nějaký tajný spiklenecký cech alchymistů. Otec si ke mně dřepl a podíval se mi do očí. Promlouval ke mně lehce, hlasem příslibů a důvěrností.

„Tohle místo je tajné, Danieli. Je to svatyně. Každá kniha, každý svazek, co tu vidíš, má duši. Všechny v sobě mají duši toho, kdo je napsal, a taky duši těch, kteří je četli, prožívali a snili s nimi. Pokaždé, když kniha přejde do jiných rukou, po každé, když někdo přejede po jejích stranách pohledem, duch knihy roste a sílí. Už tenkrát, když mě sem otec poprvé zavedl, to bylo staré místo. Možná stejně staré jako město samo. Nikdo s jistotou neví, jak dlouho už tu je, ani kdo je vytvořil. Povím ti, co můj otec řekl mně. Když nějaká knihovna přestane existovat, když nějaké knihkupectví zavře a nějaká kniha upadne v zapomnění, my, strážci, kteří o tomto místě víme, se postaráme o to, aby se dostala sem. Knihy, které si už nikdo nepamatuje, knihy ztracené v čase tu žijí navždy s nadějí, že se jednoho dne dostanou do rukou nového čtenáře, k novému duchu. My sice knihy v obchodě prodáváme a kupujeme, ale ony ve skutečnosti nemají majitele. Každá z knih, které tu vidíš, byla nejlepším přítelem nějakého člověka. A teď mají jenom nás, Danieli. Myslíš si, že dokážeš tohle tajemství uchovat?“

Můj pohled se ztratil v tom obrovském prostoru, v tom magickém osvětlení. Přikývl jsem a otec se usmál.

„A víš, co je na tom nejlepší?“ zeptal se.

Mlčky jsem zavrtěl hlavou.

„Je tu zvykem, že každý, kdo sem přijde poprvé, si musí vybrat knihu, jakou chce, a přisvojit si ji. Musí se postarat o to, aby se kniha nikdy neztratila, aby byla stále živá. Je to velmi důležitý závazek. Na celý život,“ vysvětloval mi otec. „Dnes jsi na řadě ty.“

Asi půl hodiny jsem bloumal zákoutími onoho labyrintu prosycenými pachem starého papíru, prachu a magie.

Rukou jsem volně přejížděl po špalírech z vystavených knih a pokoušel se vybrat si. V názvech na hřbetech knih, jež vlivem času pobledly, jsem rozpoznával slova v jazycích, které jsem dokázal určit, a desítky dalších, které jsem nebyl schopen nijak zařadit. Ve spirále jsem procházel uličkami a ochozy, zaplněnými stovkami, tisíci svazků, které toho podle všeho věděly víc o mně než já o nich. Zanedlouho se mě zmocnila myšlenka, že za obalem každé z knih se rozprostírá nekonečný svět, stačí jen vejít a prozkoumat jej. A také jsem si uvědomil, že za zdmi oné budovy život plyne v rytmu, který udávají fotbalové zápasy a rozhlasové seriály. To je pak člověk šťastný, když si vidí na špičku nosu, případně ještě o kousek dál. Snad to bylo tou úvahou, snad to byla náhoda či její vznešený příbuzný – osud, ale v té chvíli jsem věděl, že jsem si už svou knihu vybral. Možná bych měl spíše říct, že kniha si vybrala mě. Nesměle se krčila v rohu police. Byla vázaná ve vínové kůži a šeptala svůj název zlatým písmem, jež zářilo ve světle dopadajícím z výšky kupole. Přistoupil jsem k ní, bříškem prstu jsem přešel po jednotlivých slovech a tiše četl.

Stín větru
Julián Carax

Nikdy jsem neslyšel ani o knize, ani o jejím autorovi, ale to mi nevadilo. Už bylo rozhodnuto. Oboustranně. Nadměru opatrně jsem knihu vzal a listoval jí, až mi stránky probíhaly mezi prsty. Kniha vysvobozená ze svého vězení na polici vydechla obláček zlatavého prachu. Spokojen se svým výběrem vydal jsem se stejnou cestou zpět labyrintem, s knihou pod paží a s úsměvem na rtech. Snad to bylo čarovnou atmosférou onoho místa, ale nabyt jsem jistoty, že kniha tu na mne čekala už léta, pravděpodobně ještě dříve, než jsem se narodil.

Když jsme se toho odpoledne vrátili domů, do bytu na ulici Santa Ana, zavřel jsem se u sebe v pokoji a rozhodl se, že si přečtu první řádky z nového přítele. Aniž jsem si to uvědomil, zcela jsem četbě propadl. Román vyprávěl příběh muže, který hledal svého pravého otce, jehož nikdy nepoznal. Dozvěděl se o něm u matčina smrtelného lože. Byla to její poslední slova, než vydechla naposledy. Příběh onoho hledání se měnil ve fantasmagorickou odysseu, v rámci níž se hrdina s vypětím všech sil snažil získat zpět ztracené dětství a mládí. Před námi se pozvolna odkrýval stín prokleté lásky. Vzpomínka na ni měla hrdinu pronásledovat až do konce jeho dní. Jak jsem se v příběhu dostával dál, začal mi stavbou připomínat ruské matrhošky, duté dřevěné panenky, které v sobě skrývají nespočet zmenšenin sebe sama. Příběh se krok za krokem začal rozpadat na tisícero příběhů, jako by ono vyprávění proniklo do zrcadlového sálu, v němž se odrážely desítky různých podob jednoho a téhož. Hodiny a minuty zázračně plynuly. Vyprávění mě zcela pohltilo. O několik hodin později jsem jen matně zaznamenal zvuk zvonů katedrály, které v dálce odbíjely půlnoc. Zahalen do měděného světla lampičky jsem se nořil do doposud nepoznaného světa obrazů a pocitů. Postavy, jež mi připadly stejně skutečné jako vzduch, který jsem dýchal, mne lákaly do tunelu tajemného dobrodružství, ze kterého jsem nechtěl uniknout. Stránku za stránkou jsem se nechal vtahovat do spleť příběhu popisovaného světa, dokud dech svítání nepolaskal moje okno a mé znavené oči neskouzly po poslední stránce. Natáhl jsem se v namodralém přitímí úsvitu s kríhou na hrudi a naslouchal šumění spícího města, které dopadalo po kapkách na purpurově zbarvené střechy. Spánek a únava klepaly na dveře, ale já jsem se nevzdával. Nechtěl jsem se připravit o kouzlo příběhu. Ještě jsem se nechtěl rozloučit s jeho postavami.

Jednou jsem slyšel, jak jeden stálý zákazník antikvariátu otci říká, že jen málo věcí dokáže poznamenat čtenáře tak jako první kniha, která si opravdu najde cestu k jeho srdci. Tyto první obrazy, ozvěna slov, o kterých si myslíme, že zůstala za námi, nás provázejí po celý život a budují v naší paměti zámek, ke kterému se dříve či později vrátíme. Nesejde na tom, kolik mezitím přečteme knih, kolik světů objevíme, kolik se toho naučíme a kolik toho zapomeneme. Pro mne jsou oněmi čarovnými stránkami ty, jež jsem našel na chodbách pohřebiště zapomenutých knih.